

SECTION: POLITOLOGY.

SEKCJA: POLITOLOGIA.

How to cite: Kupreniuk, T. (2024). Atlantic Solidarity and Russian Armed Aggression: Rethinking NATO's Role in European Security. *Horizons of Innovation: Conference on Multidisciplinary Trends in Science 2024*. (pp. 242-246). Futurity Research Publishing. <https://futuraity-publishing.com/horizons-of-innovation-conference-on-multidisciplinary-trends-in-science-2024-2/>

Atlantic Solidarity and Russian Armed Aggression: Rethinking NATO's Role in European Security

Купренюк Тетяна Вячеславівна

незалежний експерт-політолог, директор, ТОВ «АКСЕСЬОН», провулок Чугуївський 19А, офіс 61, м. Київ, Україна, tatiana_silver@ukr.net

Accepted: February 11, 2024 | **Published:** February 28, 2024 | **Language:** Ukrainian

Abstract: The article examines the role of NATO in European security in the conditions of military aggression of the Russian Federation. It was noted that in the face of the threat, the main task of NATO is to promote cooperation with the international community, in particular with the EU, to counter security threats. This will contribute to human security, including the protection of the civilian population. The aggressive war of the Russian Federation against Ukraine has shrunk the world and significantly worsened the security environment. It is worth noting that the main external Ukrainian European security is strengthening the defense capability and deterring Russian aggression on the eastern border.

Keywords: military aggression, conflict, security environment, cooperation.

Вступ

Сучасні численні збройні конфлікти в усьому світі, активні сепаратистські рухи та відцентрова тенденція позицій окремих держав-членів в інтеграційній структурі оголили недосконалість глобальної та міжнародної систем. Регіональна безпека, що історично склалася у другій половині

XX століття, функціонує на основі реалізації принципів територіальної цілісності та непорушності кордонів держав у роки Другої світової війни.

Зміни в європейському політичному ландшафті та потенційна загроза нових викликів вимагають подальшого поглиблення європейської інтеграції, реалізації спільної зовнішньої політики та, зрештою, діяльності наднаціональних інституцій ЄС. Немає сумніву, що теорії та стратегії великих країн особливо важливі у сфері національної безпеки, значною мірою визначають поточну політику, а в довгостроковій перспективі – теорії та стратегічні документи малих країн.

Розвиток потенціалу європейської політики безпеки означає не зміцнення автономії ЄС, а, радше, посилення можливостей європейських держав-членів у НАТО. Говорячи про процес формування європейської системи безпеки, варто зазначити, що практична діяльність у рамках Спільної європейської політики безпеки та оборони розпочалася після підписання ЄС та НАТО угоди про запровадження інтерактивного механізму.

Увагу теоретичним засадам розуміння ролі НАТО в європейській безпеці приділяли у своїх наукових працях: Криштанович (2022), Шуманова (2023), які зазначають, що членство в Північноатлантичному альянсі сьогодні є гарантією миру і стабільності в регіоні. Зокрема, питанням спільної безпекової політики НАТО та ЄС приділяли увагу Каляєв (2021), Мелещенко (2022). Аннюк, Кравчук (2023) здійснили змістовне дослідження у сфері членства України в НАТО в контексті російсько-української війни.

Однак, ці розвідки не були присвячені комплексному осмисленню проблем ролі НАТО в умовах військової агресії та розглядалися науковцями лише частково. Недостатній ступінь розробленості зазначеного питання свідчить про необхідність його додаткового вивчення. Саме це визначає предмет наукового дослідження та його важливість.

Результати дослідження

Повертаючись до витоків проблем європейської безпеки, можна сказати, що міжнародна та європейська система безпеки значною мірою залежить від позицій Німеччини, Великої Британії, Франції, США та Росії. Історія свідчить, що ці країни завжди формували військово-політичні союзи, маючи на меті, з одного боку, захоплення чужих територій і багатств, а їхня політика була агресивною. З іншого – протиборчі держави створювали оборонні союзи та системи колективної безпеки, але залишалися неефективними через постійну боротьбу за геополітичний вплив. Після закінчення Другої світової війни військова присутність США, особливо ядерний арсенал НАТО, гарантувала безпеку членів альянсу на основі принципів колективної та територіальної оборони. Під фактичним військово-політичним керівництвом Сполучених Штатів економічний розвиток ЄС, якість життя та стандарти прав і свобод громадян досягли найвищого рівня у світі. Каляєв (2021) підкреслює, країни Західної Європи ще не виробили спільної позиції у сфері зовнішньої політики, безпеки та оборони. Ці країни зосереджують свій процес інтеграції на соціально-економічній та соціально-політичній сферах, але не бачать нагальної потреби бути більш активними в даних сферах через гарантії, надані НАТО.

Провідні європейські держави були переконані, що ЄС і НАТО можуть бути ефективними, лише коли доповнюють одне одного. Функціоналістський погляд на модель європейської безпеки визначав безпеку як динамічний процес співпраці між державами, зі спільними політичними орієнтирами, стратегіями і методами, що використовуються для запобігання війні, зберігаючи при цьому здатність до політичного врегулювання. Поява багатовекторного світу характеризується низкою цікавих тенденцій. Найпомітнішою серед них є активні спроби великих держав прискорити

процес адаптації своїх зовнішньополітичних векторів до складної та нестабільної ситуації сьогодення. Це чітко простежується, наприклад, у зовнішній політиці Польщі, Франції та Німеччини, особливо в процесі трансформації в європейському контексті.

Криштанович (2022) вказує, що нинішня динамічна геополітична трансформація в Європі переконливо демонструє важливість Польщі, Франції та Німеччини у визначенні майбутнього режиму європейської безпеки.

Поява нових загроз після Другої світової війни призвела до необхідності створення єдиного механізму безпеки на європейському просторі. Тому з ініціативи міністра закордонних справ Великої Британії почалися дискусії про створення федерації західних країн. Ідея полягала в інтеграції військового потенціалу та економічного розвитку. У період з 1991 до 1992 р. включно європейське безпекове середовище зазнало інституційних змін. Із розпадом Радянського Союзу та Організації Варшавського договору зникла традиційна пряма загроза для західних суспільств. Закінчення холодної війни усунуло необхідність у традиційних військових альянсах, а розширення НАТО стало рішучим кроком вперед у посиленні економічного, політичного та безпекового впливу альянсу на європейські держави. Слід пам'ятати, що головною метою розширення НАТО завдяки колишнім радянським республікам було запобігання появи у Східній Європі наддержави, яка могла б кинути виклик безпеці Сполучених Штатів і НАТО в цілому. Іншими словами, метою альянсу було перетворення на централізовану систему безпеки під контролем США, тоді як система безпеки ЄС повністю базується на членстві ЄС в НАТО. Слід додати, що ЄС не має власних збройних сил. У кожній країні є власні збройні сили для забезпечення безпеки, а 21 країна ЄС – повноправні члени альянсу.

Як зазначає Мелешенко (2022), після російської агресії проти України Фінляндія та Швеція також висловили намір стати частиною єдиної системи безпеки в європейському регіоні. Таким чином, НАТО є єдиним реальним гарантом європейської безпеки.

Зросла актуальність військової загрози для європейської безпеки. В умовах російської агресії виникає необхідність визначення нового формату взаємодії країн, вироблення правил, які будуть закладені в основу формування нової системи міжнародної безпеки. У перспективі базовим елементом більш глобальної архітектури міжнародної безпеки повинен стати НАТО. Зона його відповідальності має бути розширена і за певних обставин вийти за рамки, окреслені кордонами держав-членів. Необхідно забезпечити єдність та сумісність військово-стратегічних планів усіх оборонних інститутів ЄС різних рівнів з НАТО зі створенням системи централізованого управління (об'єднаного командування), рішення якого повинні бути обов'язковими для виконання усіма країнами, що входять у систему колективної оборони. Це передбачає можливість обмеження національних суверенітетів настільки, наскільки це вимагає військово-політична ситуація. Важливо оптимізувати усі оборонні інститути завдяки інформатизації систем управління, забезпечення управлінськими кадрами вищої кваліфікації, що мають досвід в антикризовому управлінні та організації протидії гібридним загрозам.

З моменту свого заснування Північноатлантичний альянс зробив забезпечення безпеки своїх країн-членів однією з головних цілей. Для досягнення цієї мети Альянс використовує змішаний підхід: дипломатичні та військові сили. Саме тому Шуманова (2023) вважає Організацію Північноатлантичного договору найпопулярнішою і найпотужнішою миротворчою натеper; з моменту свого створення НАТО прагне стати основою регіональної структури безпеки за межами Європи та зони своєї відповідальності.

Розглядаючи потенціал для поглиблення співпраці у сфері безпеки та оборони між Україною та ЄС, важливо зазначити, що Глобальна стратегія зовнішньої та безпекової політики ЄС містить важливу орієнтацію на "роботу з ключовими партнерами, державами та регіональними коаліціями,

які поділяють погляди ЄС". За цим критерієм Україна є важливим партнером ЄС на Сході. Згадка нашої країни в розділі "Європейська система безпеки" Стратегії в контексті протидії російській агресії підтверджує важливість України для безпеки ЄС та визначає потенціал для співпраці у цьому вимірі. Для нас розбудова автономної європейської оборонної системи створює можливість подальшого поглиблення співпраці з ЄС та паралельного зміцнення власних оборонних спроможностей.

Каляєв (2022) розглядає таку співпрацю як взаємовигідний процес, в якому Україна робить внесок у безпеку євроатлантичного регіону, отримуючи необхідний досвід через навчання та тренування.

Від початку широкомасштабного вторгнення російської федерації країни НАТО активно підтримують Україну. У 2022-2023 роках відносини між Україною та НАТО ознаменувалися заявами Президента України та Генерального секретаря НАТО про повну підтримку Альянсом ЗСУ. Ці заяви варіювалися від офіційних, де Україна дякувала НАТО за підтримку, до таких, що НАТО не змогла належним чином забезпечити підтримку та незалежність України, а також про те, що НАТО відмовилася надавати деякі види озброєнь, яких потребувала Україна (Аннюк & Кравчук, 2023).

Європа стикається з багатьма загрозами від російської агресії. Національний суверенітет і територіальна цілісність можуть бути порушені. Ігноруються міжнародні норми та зобов'язання. Спроби Росії встановити сфери впливу реалізуються через примус, саботаж, агресію та анексію. Агресори чинять тиск, погрожуючи застосуванням ядерної зброї. Всі ці дії спрямовані на дестабілізацію світового порядку. Перед обличчям загроз головним завданням НАТО є посилення співпраці з міжнародним співтовариством, наприклад, із ЄС, для протидії викликам, пов'язаним із поширенням тероризму; посилена співпраця з ЄС сприятиме безпеці людини, зокрема захисту цивільного населення.

На Мадридському саміті в червні 2022 року була прийнята Стратегічна концепція НАТО до 2022 року, що ґрунтується на новому порядку денному і підтверджує захист свободи і демократії та сприяння міжнародному миру і безпеці. Концепція містила формулювання, що агресивна війна російської федерації проти України сколихнула світ і значно погіршила безпекове середовище. Жорстока і беззаконна агресія Росії, неодноразові порушення міжнародного гуманітарного права, жорстокі військові напади і звірства спричинили невимовні страждання і руйнування. Сильна і незалежна Україна є життєво важливою для стабільності євроатлантичного регіону.

У світлі цієї нової реальності ключовою концепцією Стратегічної концепції НАТО є зосередження на забезпеченні колективної оборони на основі всеохоплюючого підходу, що включає стримування і оборону, запобігання кризам і врегулювання криз, а також безпеку, засновану на співробітництві (Стратегічна концепція НАТО, 2022).

Висновки

Отже, тепер можна говорити про великий прогрес, якого ЄС і НАТО досягли в поглибленні співпраці. Їхні завдання у сфері безпеки та оборони дедалі більше перетинаються та доповнюють одна одну. Однак, остаточний напрямок відносин між двома країнами ще не повністю визначений. Існує думка, що, оскільки ЄС розширюється і менше покладається на Сполучені Штати в обороні, НАТО має європеїзуватися. Також є думки, що ЄС має зміцнювати свою обороноздатність замість того, щоб покладатися на інші організації. Але очевидно, у НАТО та ЄС більше спільних тем, ніж відмінностей у сфері оборони. Варто зазначити, що майбутнє міжнародне та регіональне співробітництво між Україною, ЄС та НАТО базуватиметься на всебічній підтримці нашої країни з боку ЄС у таких питаннях, як суверенітет України, територіальна цілісність, захист національних інтересів, національна безпека та людини. Зі свого боку, Україна повинна підтримувати політику

ЄС та НАТО, дотримуватися європейських цінностей і стати лідером на регіональному рівні, переважно в рамках форм партнерства. Головним внеском України в європейську безпеку є зміцнення обороноздатності та стримування російської агресії на східному кордоні.

Література

Аннюк, Д., & Кравчук, Р. (2023). Перспективи членства України в НАТО крізь призму російсько-української війни. *Scientific practice: Modern and classical research methods*. European Scientific Platform. <https://doi.org/10.36074/logos-26.05.2023.017>

Каляев, А. (2021). Реалізація спільної політики у сфері воєнної безпеки НАТО ТА ЄС на фоні змін геополітичних позицій та геостратегічних завдань. *Наукові перспективи*. (2 (8)). [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-2\(8\)-81-96](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-2(8)-81-96)

Криштанович М. Ф. (2022) Європейська безпека з позиції провідних країн світу. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 33, 72-77. <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/574/528>

Мелешченко Т.В. (2022) НАТО-ЄС: безпекова політика у XXI столітті. *Сумський історико-архівний журнал*, 55-66. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/90873/1/Meleshchenko_shaj_39_2022.pdf

Стратегічна концепція НАТО, 2022 – Стратегічна концепція НАТО – 2022. <https://cutt.ly/n1zFksD> (дата звернення 26.02.2024).

Шуманова А. (2023) Провідна роль НАТО в Європейській системі безпеки. *Освіта і наука*. 332-334. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40085/Osvita%20i%20nauka_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=332